

Regeringens skrivelse

1981/82:173

med redogörelse för svenska företags verksamhet i Sydafrika och Namibia

beslutad den 11 mars 1982.

Regeringen överlämnar till riksdagen enligt bifogade utdrag av regeringsprotokoll en redogörelse för svenska företags verksamhet i Sydafrika och Namibia.

På regeringens vägnar

THORBJÖRN FÄLLDIN

BJÖRN MOLIN

HANDELSDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1982-03-11

Närvarande: statsministern Fälldin, ordförande, och statsråden Ullsten, Wikström, Friggebo, Dahlgren, Åsling, Söder, Johansson, Wirtén, Andersson, Boo, Petri, Eliasson, Gustafsson, Elmstedt, Tillander, Ahrland, Molin.

Föredragande: statsrådet Molin.

Skrivelse till riksdagen med redogörelse för svenska företags verksamhet i Sydafrika och Namibia

Lagen 1979:487 om förbud mot investeringar i Sydafrika och Namibia trädde i kraft den 1 juli 1979 (prop. 1978/79:196, UU 1978/79:33, rskr 1978/79:360). Genom lagen begränsas den svenska näringsverksamheten i Sydafrika och Namibia i avsikt att öka det internationella trycket på den sydafrikanska regimen och påverka dess raspolitik.

Enligt 3 § lagen är svensk juridisk person som själv eller genom utländskt dotterföretag driver rörelse i Sydafrika eller Namibia skyldig att årligen till regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer redovisa hur verksamheten i dessa länder utvecklas. Redovisningen skall avse produktion, omsättning, antal anställda, företagna investeringar och andra sådana förhållanden som har betydelse för kontroll av efterlevnaden av lagen.

Regeringen har i förordningen (1979:488) meddelat närmare föreskrifter angående sådan redovisning.

Redovisningen skall inges till kommerskollegium senast sex månader efter räkenskapsårets slut. Kollegiet skall varje år före den 15 oktober till chefen för handelsdepartementet lämna en redogörelse för de redovisningar som har avgetts. I enlighet härmed har kollegiet lämnat en redogörelse för år 1980.

I förarbetena till lagen uttalades bl. a. (prop. 1978/79:196 s. 42) att det är lämpligt att regeringen årligen låter publicera uppgifter som ger en tillförlitlig bild av utvecklingen av de svenska företagen i Sydafrika och Namibia i väsentliga hänseenden. I anledning därav har en redogörelse för de berörda företagens verksamhet i Sydafrika och Namibia utarbetats inom handelsdepartementet. Redogörelsen som till stor del bygger på de uppgifter som kommerskollegium har lämnat, bör fogas till regeringsprotokollet i detta ärende som *bilaga*.

Lagstiftningen syftar till att genom investeringskontroll hindra en svensk nyetablering av företag i Sydafrika och Namibia eller en expansion av redan

etablerade svenska företag där. Av redogörelsen framgår att vissa förändringar har skett i fråga om den svenska näringsverksamhetens omfattning och utveckling i Sydafrika. Sålunda har ett antal företag minskat eller helt avvecklats sina ägarintressen i sydafrikanska företag. En viss begränsning av de svenska företagens representation på den sydafrikanska marknaden synes ha skett. Samtidigt har den löpande försäljningen vid flertalet av dotterbolagen ökat och det totala antalet anställda stigit. Denna utveckling beror i huvudsak på den högkonjunktur som kännetecknat den sydafrikanska ekonomin under år 1980.

Skyldigheten att lämna redovisning till kommerskollegium gäller moderföretaget i en svenskstyrd koncern med egen rörelse eller dotterbolag i Sydafrika eller Namibia. Det koncernbegrepp som lagstiftningen därvid utgår från bygger på motsvarande begrepp i aktiebolagslagen. Det utmärkande för en koncern enligt denna är att ett bestämmande inflytande kan utövas från ett företag, moderföretaget, över ett annat, dotterföretaget.

För år 1980 synes följande tolv företag omfattas av lagen om förbud mot investeringar i Sydafrika och Namibia, nämligen Alfa Laval AB, Alvenius AB, Atlas Copco AB, Esselte AB, Fagersta AB, A. Johnson & Co. H.A.B., Scandinavian Airlines System, Sala International AB, Aktiebolaget SKF, Sandvik AB, Skega Aktiebolag och Rederiaktiebolaget Transatlantic. Ett av företagen – Sala International AB – har under åren 1980 och 1981 avyttrat sin verksamhet i Sydafrika. Samtliga företag utom Sala International har lämnat redovisningar till kommerskollegium och där beskrivit hur verksamheten i respektive sydafrikanska och namibiska företag har utvecklats under det senaste räkenskapsåret, som i flertalet fall avser år 1980.

Lagen innebär ett generellt förbud för svenska företag att investera i Sydafrika och Namibia. Regeringen kan enligt 4 § för visst fall medge undantag från investeringsförbudet. Medgivandet får avse viss investering eller investeringar i visst företag under ett år. Undantaget får inte göra det möjligt för sökanden att utvidga sin verksamhet i Sydafrika eller Namibia. Av förarbetena till lagen framgår bl. a. (prop. 1978/79:196, s. 38) att man i princip bör godta att företagen får fortsätta att investera i sådan utsträckning som är absolut nödvändigt för att de efter hand skall kunna ersätta försliten utrustning. En expansion av verksamheten får det emellertid inte bli fråga om.

Regeringen har under redovisningsperioden i ett fall – avseende en ansökan från Alfa Laval AB – medgivit dispens från lagens bestämmelser om investeringsförbud. I tre fall, Alvenius AB, Rederiaktiebolaget Transatlantic och Sandvik AB, har härutöver svenska dotterbolag i Sydafrika anskaffat anläggningstillgångar utan medgivens dispens. Det har i dessa fall rört sig om investeringar av mindre värde och ringa betydelse. Jag har därför inte funnit anledning att vidta någon ytterligare åtgärd i anledning av det inträffade.

Under år 1980 har ett företag – AB Electrolux – genom förvärv av annat svenskt företag övertagit ägarintressen i ett sydafrikanskt bolag. Electrolux

har sedermera avvecklat sina intressen i det sydafrikanska bolaget. I detta sammanhang kan nämnas att i februari 1981 AB Bacho, som inte omfattas av föreliggande informationsskyldighet, förvärvat huvuddelen av aktierna i ett engelskt bolag. Detta bolag innehade bl. a. ett dotterbolag i Sydafrika. Genom förvärvet blev AB Bacho således ägare till ett sydafrikanskt bolag.

Denna typ av förvärv beaktades inte vid utarbetandet av lagen. För det svenska företaget kan ett sådant förvärv innebära en form av nyetablering på den sydafrikanska eller namibiska marknaden, vilket strider mot lagens syfte att åstadkomma en begränsning av den svenska näringsverksamheten i dessa länder. Efter vad jag inhämtat kommer denna fråga att tas upp av den utredning (H 1980:04) som regeringen hösten 1980 tillsatt för att se över lagen om förbud mot investeringar i Sydafrika och Namibia. Utredningen har i uppdrag att göra en genomgång av lagens tillämpning samt att med utgångspunkt från denna genomgång kartlägga möjligheterna för Sverige att vidta åtgärder även på andra områden såsom överföring av teknologi. I december 1981 ändrades utredningens sammansättning till en parlamentarisk kommitté (Dir. 1981:71).

Jag hemställer att regeringen till riksdagen överlämnar den inom handelsdepartementet upprättade redogörelsen för de svenska företagens verksamhet i Sydafrika och Namibia.

Regeringen beslutar i enlighet med föredragandens hemställan.

HANDELSDEPARTEMENTET

Redogörelse för svenska företags verksamhet i Sydafrika och Namibia**Allmän bakgrund**

Kommerskollegium har i enlighet med 7 § förordningen (1979:488) om förbud mot investeringar i Sydafrika och Namibia i skrivelse den 12 oktober 1981 till chefen för handelsdepartementet lämnat en redogörelse för de redovisningar som svenska företag med verksamhet i Sydafrika och Namibia avgett till kollegiet. Redogörelsen avser perioden den 1 juli 1979 t. o. m. den 31 december 1980.

Enligt 3 § lagen (1979:487) om förbud mot investeringar i Sydafrika och Namibia skall redovisningarna inlämnas av svenska juridiska personer som själva eller genom utländskt dotterföretag driver rörelse i Sydafrika eller Namibia. Redovisningen skall enligt 6 § upprättas med iakttagande av de allmänna redovisningsprinciper som skall tillämpas av den svenska juridiska personen.

Informationsskyldigheten

Kollegiet har till sin redogörelse fogat redovisningar från Alfa Laval AB, Alvenius AB, Atlas Copco AB, Fagersta AB, A. Johnson & Co. H.A.B., Scandinavian Airlines System, Aktiebolaget SKF, Sandvik AB och Rederiaktiebolaget Transatlantic. Samtliga redovisningar utom den för SAS avser verksamhetsåret 1980. SAS har avgett redovisning som avser verksamhetsåret 1 oktober 1979–30 september 1980. Därjämte har till kollegiet i efterhand inlämnats redovisning från Esselte AB. Redovisningen avser räkenskapsåret 1 april 1980–31 mars 1981, och ingår inte i redogörelsen.

Kollegiet har i sin redogörelse riktat kritik mot Alfa Laval AB för att bolaget inte inkommit med fullständiga uppgifter. Bolaget har därefter lämnat kompletterande material och därmed fullgjort sin informationsskyldighet.

Sala International AB var vid lagens ikraftträdande ägare till ett dotterbolag i Sydafrika. Under år 1979 köpte ett amerikanskt företag det svenska moderbolaget. Enligt kollegiet omfattas det svenska bolaget inte av informationsskyldigheten. Det sydafrikanska dotterbolaget har sedermera avvecklats.

Förutom de redovisade företagen fanns vid lagens tillkomst ett antal svenska företag representerade med minoritetsintressen i sydafrikanska och namibiska företag. Dessa omfattas ej av informationsskyldigheten. Av dessa

kan nämnas ASEA AB som innehade en minoritetspost av aktierna i ett sydafrikanskt bolag. Detta företag var det största företag i Sydafrika i vilket förelåg svenskt ägarintresse. Något bestämmande inflytande över detta bolag på grund av aktieinnehav eller avtal har kollegiet inte kunnat påvisa. Koncernförhållande i aktiebolagslagens mening synes inte råda, varför informationsskyldighet inte föreligger.

Svenska företag i Sydafrika

Vid tiden för lagstiftningens ikraftträdande den 1 juli 1979 bedrev enligt kollegiets redogörelse tolv svenska företag verksamhet i Sydafrika, nämligen Alfa Laval AB, Alvenius AB, Atlas Copco AB, Esselte AB, Fagersta AB, A. Johnson & Co H.A.B., Scandinavian Airlines System, Aktiebolaget SKF, Sala International AB, Sandvik AB, Skega Aktiebolag och Rederiaktiebolaget Transatlantic. Förutom dessa företag fanns svenska företag representerade med minoritetsintressen i sydafrikanska bolag. Till sistnämnda kategori hörde ASEA AB, Nordfor Teknik AB, Saab-Scania AB, Sunds Defibrator AB och Uddeholms AB.

Svenska företagsintressen i Sydafrika har utvecklats enligt följande.

ESAB AB avyttrade sin andel i ett sydafrikanskt bolag i maj 1979, dvs. förelagens ikraftträdande. Tetra Pak International AB sålde sitt sydafrikanska dotterbolag vid lagens tillkomst den 1 juli 1979.

Sala International AB avyttrade i maj 1980 två tredjedelar av sitt aktieinnehav i det sydafrikanska dotterbolaget Sala Equipment (Pty) Ltd, som bedrev försäljning av utrustning till gruvor och smältverk. Den resterande tredjedelen avyttrades i maj 1981.

ASEA AB innehade vid lagens ikraftträdande 44 % av aktierna i det börsnoterade bolaget ASEA Electric SA Ltd. Våren 1980 reducerade ASEA sin aktiedel till 24,9 %.

Nordfor Teknik AB ägde vid lagens ikraftträdande 40 % av aktierna i ett sydafrikanskt försäljningsbolag. Under hösten 1979 förvärvade AB Electrolux huvuddelen av aktierna i Nordfor Teknik AB. Den 1 maj 1980 reducerades ägarintresset i det sydafrikanska bolaget till 24,6 % för att i februari 1981 avvecklas helt.

I februari 1981 förvärvade AB Bacho huvuddelen av aktierna i det engelska bolaget Record Ridgway. Detta bolag innehade bl. a. ett dotterbolag i Sydafrika. Genom förvärvet blev AB Bacho således ägare till ett sydafrikanskt bolag. Record Ridgway-koncernen har ca 1 500 anställda och en omsättning på ca 200 mkr. Det sydafrikanska bolaget har ca 50 anställda.

I bifogad tabell åskådliggörs den svenska näringsverksamhetens omfattning och utveckling i Sydafrika åren 1976 och 1980. Uppgifterna för år 1976 är hämtade från betänkandet (SOU 1978:53) om Förbud mot investeringar i Sydafrika.

Vid utgången av år 1976 hade de tio svenska företag, som år 1980 bedrev verksamhet i Sydafrika, omkring 3 200 personer anställda vid sina dotterbolag. Företagens omsättning under detta år kan uppskattas till omkring 108 milj. rand.

Av de redovisningar som företagen lämnat till kommerskollegium framgår att dessa tio företag år 1980 tillsammans sysselsatte 3 335 personer. Företagens sammanlagda omsättning uppgick till omkring 225 milj. rand.

Esselte AB är sedan 1978 ägare till ett dotterbolag i Sydafrika. Detta bolag hade år 1980 en omsättning på 32,5 mkr och 89 personer anställda.

Svenska företag i Namibia

Av de redovisningar som företagen lämnat till kommerskollegium framgår att två svenska företag är etablerade med dotterbolag i Namibia, nämligen Atlas Copco AB och Skega AB som båda bedriver försäljningsverksamhet i Namibia. SKF har inte något dotterbolag i Namibia men innehar 49 % av aktierna i ett där verksamt bolag, som är exklusiv distributör inom Namibia av SKF:s produkter.

Efterlevnaden av lagen

Av kollegiets redogörelse framgår att fram till den 31 december 1980 har inga större förändringar skett ifråga om svenska företags ägarintressen i sydafrikanska eller namibiska företag. Beträffande de förvärv av sydafrikanska dotterbolag som AB Electrolux resp. AB Bacho gjort, finner kollegiet att denna typ av förvärv inte strider mot lagens bestämmelser.

Tre företag har i sina redovisningar för år 1980 uppgett att några investeringar inte har gjorts. Sju företag har rapporterat att dotterbolagen i någon form genomfört investeringar.

Två av företagen, Aktiebolaget SKF och Sandvik AB, redovisar vissa investeringar i anläggningstillgångar vilka skall ha kontrakterats resp. beslutats före lagens ikraftträdande men färdigställt under den redovisade perioden. Ifrågavarande investeringar kan enligt kollegiets uppfattning inte rimligen träffas av investeringsförbudet. Detsamma anser kollegiet gälla för de investeringar i inventarier som Alfa Laval AB, A. Johnson & Co H.A.B., och Scandinavian Airlines System upptagit i sina redovisningar.

Kollegiet anför att bedömningen måste bli en annan ifråga om de investeringar som redovisas av Alvenius AB och Rederiaktiebolaget Transatlantic eller som framgår av årsredovisningen för Sandviks AB ena dotterbolag.

I Alvenius' fall rör det sig om förbättring av byggnader, anskaffning av möbler, bilar, redskap och maskiner till ett sammanlagt värde av 27 500 rand. Transatlantic har anskaffat personbilar, kontorsmöbler och kontorsmaskiner till ett värde av 31 908 rand och Sandvik en personbil till ett värde av 7 693

rand. Även om det rör sig om mycket små belopp och huvudsakligen om tillgångar utan egentlig betydelse i sammanhanget kan, enligt kollegiet, inte bortses från att investeringsförbudet i dessa fall inte synes ha efterlevts fullt ut.

Kollegiet anför avslutningsvis att redovisningarna inte innehåller uppgifter om att några övriga enligt 1 § lagen förbjudna åtgärder skulle ha vidtagits.

dec. 1980: 1 rand = 5,86 SEK

Svenska tillverknings- och försäljningsbolag i Sydafrika år 1980

Företag	Svensk aktieandel %	Etäb- ringsår	Antal anställda	Omsättning milj. rand	Omsättning milj. rand
Lokalt bolag			1976	1976	1980
A. Tillverknings- och försäljningsbolag					
ALFA LAVAL AB	100	1920	180	7,5	12,9
Alfa Laval South Africa (Pty) Ltd					
ATLAS COPCO AB	22	1946	847	39,1	61,8
Delfos & Atlas Copco (Pty) Ltd					
FAGERSTA AB	100	1948	255	9,5	31,3
Fagersta Steels (Pty) Ltd					
SANDVIK AB	100	1948	879	23,8	49,8
Sandvik (Pty) Ltd					
The Spooner Machinery Co (Pty) Ltd	100		90		2,8
AKTIEBOLAGET SKF	100	1966	556	6,1	45,7
SKF Bearing Manuf. (Pty) Ltd					
SKF South Africa (Pty) Ltd	100	1914	375	12,3	
ESSELTE AB	100	1978	-	-	5,6
Esselte (Pty) Ltd					
B. Försäljningsbolag					
ALVENIUS AKTIEBOLAG	100	1954	5	0,8	1,7
Lightweight Piping (Pty) Ltd					
A. JOHNSON & CO H.A.B.	100	1947	57	4,5	10,0
A. Johnson & Co Africa (Pty) Ltd					
(tidigare Avesta SA (Pty) Ltd)					
SALA INTERNATIONAL AB	Avvecklades 1980 och 1981				
Sala Equipment (Pty) Ltd					
SCANDINAVIAN AIRLINES SYSTEM	100	1952	14	2,2	5,1
Scandinavian Airlines System SA (Pty) Ltd					
SKEGA AB	100	1972	23	1,6	3,8
Skega Benoni (Pty) Ltd					
REDERIAKTIEBOLAGET TRANSATLANTIC	100	1927	14	0,3	0,2
The Transatlantic Shipping Agency (Pty) Ltd					
Summa:			3 205	107,7	230,7

Svenska försäljningsbolag i Namibia år 1980

9 nov.: 1 rand = 5,72 SEK

Företag Lokalt bolag	Svensk aktieandel %	Antal anställda 1980	Omsättning milj. rand 1980
ATLAS COPCO AB Atlas Copco South Africa (Pty) Ltd	100	18	2,5
SKEGA AB Skega Namibia (Pty) Ltd	100	2	0,1
Summa		20	2,6